

Una Pintora Rebel

Dedicat a Camille Claudel, una víctima del masclisme.

CAPÍTOL 1

Una punta d'ocre, un pensament de taronja i un bon gruix de blanc, tot ben barrejat sobre la paleta de fusta...

Una pinzellada de color sobre la tela..., però... no, aquest no és el color de la galta de l'oncle Joan.

Tornem-hi.

Hi afegim una punta de vermell anglès, una altra punta de groc i... ara sí, ja ho tenim tot empastifat, un color brut, que no té res a veure amb aquest to de salut de la cara de l'oncle.

—Que no, oncle Joan, que no em surt! —s'exclamava la Camil·la— Aquest no és el color de la vostra galta, ja no sé com fer-ho.

La noia havia fet un munt de proves, tenia tota la paleta plena i no se'n sortia. Era una artista autodidacta. Tenia només 15 anys acabats de fer, però portava dibuixant i pintant amb llapis de colors des de ben petita. Era la seva passió.

Ara, havia convençut el seu oncle que posés per a ella per fer-li un retrat.

En Joan Torres era tot un personatge, germà de la seva mare, regentava un petit taller d'orfebreria i li anava molt bé. S'havia pogut acomodar i es podia permetre col·leccionar petites obres d'art perquè tenia moltes coneixences entre artistes de totes les especialitats.

Era cara-rodona, amb uns grans bigotis, celles poblades i galta vermella, d'aquest color que a la seva neboda tant se li resistia. Conservava una bona cabellera platejada que lluia amb aquell aire de sornegueria que arrossegava de la seva joventut. Era rialler i li agradava el bon menjar i tot això li comportava aquests colors de pell tan saludables.

—Mira Camil·la. —En veure la gran afició de la nebodeta per la pintura, es va decidir a donar-li un cop de mà—. Dimecres he d'anar a veure en Marià, un bon amic pintor de Bellcingle. Li parlaré de tu i li diré a veure si li va bé ensenyar-te alguns dels secrets de la pintura. És un bon jan, no crec que l'enutgi ensenyar-te les coses més bàsiques de l'art de la pintura.

Bellcingle era un poblet que confrontava amb Rocaviu, el poble de la Camil·la. Eren dues viles de l'Empordà a una vintena de quilòmetres de Girona. Tots dos pobles vivien principalment de la ramaderia i començaven a tenir petites indústries de derivats com formatges, mantegues, recuits, etc. També van començar a proliferar tallers dedicats a l'artesania tèxtil.

A la Camil·la se li van encendre les galtes, no li cabia al cap que algú estigués interessat en el que feia.

—De veritat oncle! De veritat que buscareu algú que me n'ensenyi? —exclamà amb gran eufòria.

—No t'asseguro res —li va dir l'oncle Joan, amb un posat sorrut però amb la satisfacció de saber-se afalagat.

—En Marià és molt especial, no sé si voldrà ensenyar-li res a una noia. Si fossis un noi, ja et dic jo que això estaria fet, però sent una noia...

La Camil·la va abaixar els ulls i aquella eufòria passatgera va desaparèixer.

—Sí, ja sé que pintar no és cosa de dones, però voldria saber per què, per què no podem pintar les dones? Qui ho diu que no en podem aprendre? Li ben prometo oncle, que tard o d'hora trobaré aquest color de les seves galtes.

L'oncle Joan va esclatar en una rialla alhora que les galtes se li posaven encara més vermelles.

—De tota la vida l'ofici de pintor l'han fet els homes, què vols anar a canviar tu ara? Mira: Velázquez, Rubens, Rembrandt, Miquel Àngel, Leonardo... veus algun nom de dona? —va dir obrint els braços— però m'agrada el teu caràcter lluitador —callà un moment i després exclamà—. Aiiii, manyaga! El millor que pots fer és buscar-te un bon noi, si pot ser de bona família i casar-t'hi i estar per la feina, que en una casa n'hi ha molta de feina i no tindràs temps per cabòries.

—Voleu dir que no m'ajudareu, oncle? —li va dir preocupada.

—Vull dir que no et facis gaires il·lusions, em sabria greu que després et decebessis. Aprèn a pintar si vols, però no oblidis qui ets.

—Em portareu amb vós a veure el senyor Marià? —va dir la Camil·la, seguint amb el seu amoïnament.

Havia deixat la paleta i s'eixugava unes taques de pintura que s'havia fet al braç.

—Pensava anar-hi tot sol per veure quina cara fa, però ara que ho dius, potser sí que serà millor que et vegi, a veure com li caus. —li va dir donant-li uns copets a l'espatlla.

Ella va saltar d'alegria i se li va penjar al coll.

—Gràcies, oncle, us faré el millor retrat del món, ja ho veureu.

A les primeries del segle XX, la pràctica de la pintura artística era gairebé totalment reservada als homes, les dones tenien prou feina a casa amb els fills i les tasques domèstiques, i la majoria només pensaven a casar-se, per poder tenir algú que els hi permetés posar un plat a taula, i no haver de passar per la vergonya que per a moltes dones representava el fet de quedar-se solteres.

La Camil·la procedia d'una família de pagesos de tendència republicana i amb poques creences religioses. Ella era molt oberta i no tolerava moltes coses, com ara que la seva vida fos determinada pel fet de néixer dona. Com que no li van deixar fer estudis superiors, va decidir dedicar-se a la pintura i aprendre'n tota sola. Quan tenia

oportunitat d'anar a Barcelona, no es perdia ni una exposició i es coneixia tots els museus de la ciutat. De fet, li agradava estudiar, i no passava setmana sense anar a casa de l'oncle Joan per emportar-se algun dels llibres de la seva impressionant biblioteca. Així havia après un munt de coses, potser més de les que hagués après a la universitat. Li agradava la història, la filosofia i naturalment les arts. Es coneixia de memòria tots els artistes, especialment del Renaixement, on s'embadocava amb els quadres de temàtica religiosa, històries que coneixia gràcies als estudis de religió de l'escola. També s'interessava per la mitologia, per comprendre millor aquelles Venus, Dianes, Càstor i Pòl·lux, etc. pintats per: Tiziano, Boticelli, Rubens. Admirava els rostres dels retrats d'Il Caravaggio, la subtileza de Leonardo i les majestuoses figures de Miquel Àngel que l'embadalien. La lectura de llibres de filosofia la va portar a fer profundes reflexions sobre la vida, la mort, el sexe, i la va fer molt crítica amb la societat actual que li semblava retrògrada, estúpida i fins i tot inhumana. De les últimes tendències del món de l'art, no en sabia res; l'impressionisme nascut a París, encara no li havia arribat, a l'escola no li havien ensenyat.

Aquells tres dies li van semblar una eternitat. Finalment, arribat el dimecres, va anar a casa del seu oncle, tal com havien quedat i tots dos s'encaminaren cap a casa d'en Marià.

La Camil·la havia agafat la seva caixa de fusta amb les pintures a l'oli, amb deu colors, tres pinzells, olieres, trementina i oli de llinosa, per ensenyar-li a en Marià. Aquella caixa que li van portar els reis l'any anterior, i que va servir per obrir-li la porta al món de l'art.

La Carme, la dona de l'oncle Joan, sabia de les tendències artístiques de la seva neboda i va tenir la intuïció que una caixa de pintures li faria molta il·lusió. Cal ben poca cosa perquè un infant descobreixi una vocació que ni tan sols ell sabia que tenia.

Acompanyava la caixa un rudimentari llibret amb unes lliçons molt bàsiques per permetre començar a pintar, amb el qual la nena va donar les primeres pinzellades.

En Marià vivia una mica lluny, a Bellcingle, mitja horeta ben bona de casa de l'oncle Joan, hi van anar tot passejant, feia bon temps i l'airet refrescant de tramuntana els va ajudar a fer el trajecte més agradable.

Pel camí, la Camil·la no parava de xerrar, presa d'una gran excitació. Li va explicar a l'oncle Joan tot un munt de projectes de pintura que li passaven pel cap. L'oncle, immers en les seves cabòries, no l'escoltava gaire. De tant en tant li deia que sí mentre barrinava negocis amb en Marià, negocis molt llaminers que havien començat l'any anterior.

A la Camil·la, la caminada se li va fer curta. Tenia temes per parlar dues hores més i estava convençuda que l'oncle Joan l'havia estat escoltant, d'aquesta manera van arribar a casa del pintor.

En arribar, en Marià ja els havia preparat un refrigeri. L'oncle ja l'havia avisat que vindria amb la seva neboda i estava encuriolit. També havia d'afalagar al seu client en Joan Torres, era un bon client i s'havia de cuidar.

En Marià era la viva imatge de l'artista bohemí, solter, tot i la seva bona presència, totes les dones que se li havien acostat havien acabat fugint. Desendreçat, tenia el taller immers en un caos, caos que ell controlava perfectament, sabia exactament on deixava cada cosa. Fumador de pipa, sempre amb aquella gorra negra i els dits bruts de pintura, el seu aspecte no indicava en absolut el seu món interior. Amic de tothom, no tenia un no per ningú, per això li havien pres el pèl un munt de vegades i continuava sense aprendre'n.

Fetes les oportunes presentacions, van seure i en Marià els va servir un got de llimonada, i abans de parlar dels negocis amb en Joan Torres, aquest li va explicar les pretensions que tenia amb la Camil·la.

Ella es mostrà nerviosa, aquell home tenia un posat imponent, seriós, un pèl malcarat, però com va veure més tard, era tot aparença. De moment es va mantenir en silenci tota l'estona, fins que en Marià li va començar a fer preguntes.

—I doncs nena, diu el teu oncle que vols aprendre a pintar? —li deixà anar amb una rialleta.

—Si senyor, no me n'ha ensenyat ningú, tot el que sé ho he après tota sola. —li respongué amb posat seriós.

—Ai senyor! —feu en Marià— Hi ha molta gent que es vanagloria de ser autodidacta, com si fos alguna cosa bona, però hi ha moltes coses que t'han d'ensenyar.

—Això la Camil·la ho té molt clar —el va interrompre l'oncle Joan—. Ella sap que necessita algú que li n'ensenyi.

—Li he portat la meva capsula de colors —saltà la Camil·la impacient—. Voldria que em diguéssiu si són prou bons.

En Marià hi donà un cop d'ull, tot i que ja sabia quin tipus de colors solen haver-hi en aquestes caixes per principiants.

—Mira maca, amb aquests colors es poden fer pintures efectistes si utilitzes els colors bastant purs, però a la mesura que comencis a barrejar, acabaràs amb una paleta molt agrisada, bruta. Jo ja et diré quins pigments has de comprar de mica en mica.

La Camil·la no se'n va poder estar.

—Ho veieu oncle perquè no podia fer el color de les vostres galtes, aquests colors són dolents —va dir la Camil·la, encarant-se a l'oncle Joan.

L'oncle Joan somrigué i mirant a en Marià va murmurar.

—No serà tant.

En Marià tenia en molta consideració al seu client, callà i també somrigué.

—Mira nena, quan compris colors, el que has de mirar és amb quin pigment estan fets, perquè pots veure dos colors que surten del tub i tu els veus iguals, però que quan els barreges amb altres colors tenen un comportament molt diferent, perquè estan fets amb pigments de diferent composició química, però no tinguis pressa, això ja ho aniràs aprenent.

I dirigint-se a l'oncle, continuà —Joan, aquesta vaileta hi posa interès, a veure si en sabrem treure profit.

Per acabar la conversa es dirigí vers la Camil·la.

—Bé, si et sembla bé, pots venir cada dimarts i dijous a les set del vespre. A aquella hora ja podré estar per tu, i veurem què en farem!

A la Camil·la se li va il·luminar la cara, el cor se li va accelerar, i no podia dissimular la seva satisfacció. Els seus ulls traspuaven una immensa alegria i en aquest estat li va expressar a en Marià el seu profund agraïment.

I va deixar que els dos homes parlessin mentre ella s'entretenia amb el Duc, el gos de la casa, un setter irlandès blanc i negre molt afectuós.

Des de llavors, puntualment cada dimarts i dijous, la Camil·la es plantava al taller d'en Marià. Qui, quan es va adonar del potencial de la minyona, es va bolcar en ella i li va ensenyar tot el que sabia del seu ofici.

Va començar triant-li els colors, desterrant els colors fets amb barreges de pigments, i decantant-se pels colors utilitzats pels grans mestres. Aquests colors tenen demostrat el seu funcionament: de grocs, taronges i vermells, només els de cadmi, més el carmí; de blaus: ultramar, manganès, ceruli i cobalt; de verds: maragda, cobalt i crom; entre les terres, els ocres, el vermell anglès, el siena i l'ombra torrats i per últim, el millor color de la paleta, el blanc de plom. Feia poc que s'havia començat a comercialitzar el de zinc, però en Marià no hi confiava. El de plom és el que hi ha en totes les obres de l'antigor i dona una lluminositat i profunditat a les obres que no dona el zinc, que a més, s'ha vist que amb el temps, amb poc temps, es trenca i esquerda. A més, el perill del blanc de plom és en la pols. Un cop barrejat en oli ja no pots inhalar la verinosa pols. Quan l'efecte verinos de l'òxid de plom no es coneixia i eren els aprenents els que feien els colors, molts acabaven amb greus seqüeles.

El mateix Francisco de Goya va caure greument malalt amb vertígens, disminució de la capacitat auditiva i confusió mental, amb deliris i al·lucinacions, que es pot atribuir a un saturnisme o intoxicació per plom. Aquesta malaltia li va deixar com a seqüela una sordera de per vida.

En Marià, també li va ensenyar a preparar-se les teles o muntar-les en els bastidors ben tensos, a preparar-se els mitjans per pintar, a regular les proporcions de la trementina, l'oli de llinosa i del vernís de Dammar segons els diferents estadis de la pintura. Va aprendre a fer mitjans per transparències i veladures, a preparar vernís de retoc i a envernissar les obres acabades.

Pel que fa al dibuix, ja se'n sortia força bé, tenia un do especial per copiar exactament el que veien els seus ulls, però en Marià li va ensenyar petits trucs per millorar el resultat, les normes de la perspectiva, que la Camil·la construïa a ull, copiant amb tota la precisió que podia del model. Però un cop entesos els conceptes de punts de fuga, la línia de l'horitzó, i tota la matemàtica que envolta la perspectiva, la seva progressió va ser rapidíssima.

Sobretot en Marià li va ensenyar a mirar, ja que el problema de molts aprenents és que no saben mirar, o no miren el que veuen i dibuixen sense fixar-se en les formes reals, en les inclinacions de les línies, i les fan com ells creuen que han de ser, i no com realment són.

També li va ensenyar a prendre mides, que és on tothom erra, les il·lusions òptiques fan que les mides es falsegin, i s'ha d'educar la vista en aquest sentit. Va ser un aprenentatge lent, però segur i necessari, ella no estalviava esforços en repetir dibuixos errats, i s'obligava a ella mateixa a perfeccionar la tècnica. A casa d'en Marià i anava un parell d'hores, però a casa seva no parava de dibuixar i practicar tot el que li havia ensenyat aquell dia.

En el camp on la Camil·la excel·lia era en el dibuix de la figura humana, era un autèntic prodigi, capaç de clavar la semblança al model amb una facilitat espectacular sense tenir profunds coneixements d'anatomia. Aquest aspecte va influir en gran manera en el caràcter d'en Marià, que es mostrà escèptic quan en Joan Torres li va portar la nena, però que després es va rendir a la seva habilitat pel fet que el retrat era una assignatura pendent per a ell. Va ser aquí, quan es va adonar que realment es trobava davant una nena superdotada.

En Marià era capaç de pintar uns paisatges superbs, amb un tractament de la llum i del color envejables, però el retrat era el seu punt feble, la seva espineta, i l'arribada d'aquella mocosa que clavava amb rapidesa una expressió el va trasbalsar. Tanmateix, en lloc de desenvolupar un sentiment d'enveja, aquell home eixut es va endolcir i va ser capaç de tractar-la amb un respecte inusual, quedant-se aquest sentiment per a ell, sense explicar a ningú que aquella moxa en sabia més que ell.